opslagsordet Kapellgeistlighet, Lars Hamre for Norge, Troels Dahlerup for Danmark og Göran Inger for Sverige, bekræftede, at temaet var praktisk taget uudforsket. Sverre Bagges undersøgelse, tydeligvis inspireret af Knut Helle, blev fremlagt på seminar i Bergen i 1970. For Norges vedkommende mener forf., at kapelgejstligheden ikke dannede et system af præstekollegier, der varetog kongelige opgaver på det tidspunkt, da kongen opholdt sig på stedet. Snarere synes kildematerialet at burde tolkes således, at en bestemt gejstlig følger kongen på enhver rejse, han foretager gennem landet, uanset den gejstliges tilknytning til en kirke eller et klerkesamfund, over hvilket kongen har patronat. I 1308 godkender paven en kapelorganisation, der nøje fastlægger, hvilke klerkefællesskaber, der skal tælle som kongelige kapeller. Forf. mener, at paven kunne gå med til den stramme organisation, der gav kongen så stærk en indflydelse over et bestemt segment af kirken, fordi kongen i Norge generelt havde mindre indflydelse over kirken end i mange andre lande, Danmark og Sverige iberegnet. En anden mulighed er naturligvis, at det franske pavedømme i Avignon udviste en imødekommende holdning overfor Norges konge på samme basis som til Frankrigs. Sammenligningen med Sverige og Danmark kan vel endnu ikke blive mere end et postulat, da undersøgelserne mangler.

Den ny kapelorganisation bliver udsat for stærk indenlandsk kritik og bliver direkte sat på prøve ved et konkret tilfælde i Allehelgenskirken i Bergen i 1310. Forf.s første studie herover blev publiceret i *Bjørgvin bispestol: Byen og bispedømmet* (1970). Senere resultater om kanslerembedets forhold til Oslo Mariakirkes gejstlighed blev publiceret i *Oslo bispedømme 900 år* i 1974. I det tilsvarende kapitel i den her anmeldte bog bliver mange detaljeanalyser hængende og belaster måske fremstillingen mere end nødvendigt.

Titelforskellene mellem de førende prælater står i et vist omfang tilbage uden ensartet forklaringsmodel. Rectortitlen ved korskirken i Fana menes at hentyde til sjælesorgsfunktioner, mens provstetitlen, som sikkert kun lederne af de tre kongelige kapeller i Bergen, Oslo og Tønsberg bærer, ikke bliver nærmere kommenteret. Der er på dansk grund et paralleltilfælde i Odense: provst Livo, modtageren af Erik III.s brev om udskillelse af Albani sognekirke fra Knudsmunkenes *dominium*, adresseres af kongen i vendinger, som i Livo lader én formode en fhv. kongelig kapellan: »*Te, Liuo preposite, per gratiam perque fidem, quam mihi debes et inter nos est, rogo et incunctanter precipio*«. (DD 1. r. II, nr. 71, Hamsforts referat, smlg. Troels Dahlerups disputats 1968 og hans foredrag på det 3. Visby-symposium 1967, tr. 1969, samt Ebbe Nyborg i *Strejflys over Danmarks bygningskultur. Festskrift til Harald Langberg*, 1979). Der er stor rigdom af titler i nogle diplomer, som f. eks. i det nye bind DD 1. r. III (1976) nr. 89: en *cancellarius regis*, en *capellanus regis*, tre *clerici regis*, en *magister*, en *prepositus*, en *abbas* (Holmekloster på Fyn). Variationer af denne type vil med fordel kunne analyseres med støtte i de norske undersøgelsesresultater.

Tore Nyberg

Girolamo Ganucci Cancellieri, Pistoia nel XIII secolo. Saggio storico sulla stirpe dei Cancellieri di Pistoia. Firenze, Leo S. Olschki 1975. 429+8 s. Ill.

Af indledningskapitlet om familien og det dobbelte familienavn med tilhørende orienterende stamtavler, fremgår det, at forfatteren, der selv hører til familien, i alt væsentligt har afsluttet sit arbejde i løbet af »sommer–efterår« i 1949. Det lange åremål mellem færdiggørelse og trykning kan have været årsagen til, at David Herlihy, der i 1967 udgav »Medieval and Renaissance Pistoia. The Social History of an Italian town 1200–1430«, og nærværende forfatter ikke indbyrdes har kunnet drage nytte af deres arbejder, men de bekræfter hinanden i Cancellieri-familiens rolle i styret af byen i store dele af tids-

rummet ca. 1230–1310. For den italienske forfatter har udgangspunktet været familiens historie, som samtidig kunne benyttes til at fremstille Pistoias, fordi de to forløb efter hans mening på mange punkter er uløseligt sammenknyttet.

Stamfaderen Sinibaldus (Sinibaldo) omtales som afdød i et notarialvidne af 1210 18. januar, fotografisk gengivet på tavlen mellem s. 272 og 273, om en godsoverdragelse af hans ældste søn Cancelliero. Denne og senere hans to brødre blev ret hurtigt indvalgt i bystyret (rådet), hvor navnlig den ældste havde betydelig indflydelse indtil sin død i 1255. Han var gift to gange, og børnene af de to ægteskaber blev midtpunkt i to familiegrupperinger i Pistoia, de »hvide« (*bianchi*) og de »sorte« (*neri*), som i løbet af tidsrummet ca. 1270–90 kom i skarpt modsætningsforhold til hinanden. Familiestriden delte til sidst byen i to »lejre«, som bekrigede hinanden og tilintetgjorde Pistoias muligheder for at hævde sig som selvstændig bystat, især da man søgte sig forbundsfæller i nabobyen Firenze, hvor man dog udnyttede situationen og gjorde ende på Pistoias selvstændighed i begyndelsen af 1300-tallet.

Skønt forfatteren gerne har villet gøre sin fremstilling så dækkende som muligt for hele byens historie, er der næppe tvivl om, at det originale bidrag i bogen er udnyttelsen af familiens arkiv og dele af Pistoias byarkiv, f. eks. liber censuum communis Pistorii til skildring af Cancellieri'ernes placering i det politiske forløb. En hel del plads ofres på referater og citater af ældre og yngre historikeres behandling af markante situationer, f. eks. fremkomsten af betegnelserne »hvide« og »sorte«. Til gengæld må man nok savne en vurdering af, om der var andet og mere end familiestridighederne, der førte Pistoia ud i afhængigheden af Firenze. Ligeledes savner man et detailleret register.

Herluf Nielsen

Andreas Röpcke: Das Eutiner Kollegiatstift im Mittelalter 1309–1535. Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins 71. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag 1977. 261 s.

Den nøjagtige undersøgelse af kollegiatkapitlet i Eutin leder tankerne til Arhnungs udførlige behandling af Roskilde domkapitel. Mens dansk forskning ejer denne fremragende præstation for ét af de otte domkapitler, er kollegiatkapitlerne, hvoraf der eksisterer to i Danmark: Vor Frue i København og Vor Frue i Haderslev, endnu ikke blevet omfattet med tilsvarende opmærksomhed. Her er helt oplagt et tema, for hvilket Röpckes undersøgelse kunne danne forbillede. Efter en historisk indledning udgår han fra præbenderne og den stiftelse, der ligger bag hver af dem, går derefter videre til de førende embeder – provst, dekan, skolast, thesaurar – og det øvrige tilknyttede personale, samt de opgaver, der påhviler dem (kap. II: »Der innere Aufbau«). Undersøgelser med social placering af stiftsmedlemmerne, deres uddannelse og deres rekruttering følger i et særligt kapitel. De økonomiske betingelser, der varierer fra præbende til præbende, gennemgås udførligt i 4. kapitel, og endelig placeres stiftet i dets forhold til by, adel, biskoppen i Lübeck, og øvrige gejstlighed. Fremstillingen er på 138 sider; resten er fortegnelser over præbender, stiftsherrer og vikarer, samt anmærkninger, litteraturliste og indeks. Her foreligger således en publikation, der ikke løfter stiftets betydning skyhøjt op over den rolle, det i virkeligheden spillede, men på den anden side benytter det eksisterende materiale til bunds, hvilket har resulteret i et virkeligt gedigent og alsidigt billede af én af de kirkelige institutioner, der fandtes så mange af i vores nordeuropæiske middelalder.

Tore Nyberg